

Sławomir Oleszek
Gdańsk, 2022

Pierwsza europejska wzmianka o nożach motylkowych w służbie cesarskiej Qing

Ryc.1. Hudie Shuang Dao

Podwójne Hudie Dao (蝴蝶雙刀), czyli Hudie Shuang Dao, to mandaryńska nazwa pary krótkich noży (tasaków) motylkowych, występujących na Południu Chin, okazjonalnie na Północy wskutek migracji ludności z terenów południowych do Szanghaju i miejscowości położonych wyżej.

Ze względu na używany na Południu Chin język kantoński, termin mandaryński Hu Die Dao, nosi tam nazwę Wu Dip Dao. Pisownia piktograficzna obu terminów jest przy tym wspólna (蝴蝶刀). Warto nadmienić, że wobec tej broni występuje też inna nazwa mandaryńska Shuang Cha Dao (雙叉刀), co można przetłumaczyć jako „nóż o dwóch zębach” lub „noże widły dwuzębne”, albo „podwójny nóż widełkowy”. Noże motylkowe przechowywane są w jednej pochwie bez przegrody, która tradycyjnie była wykonana z grubej skóry wiązanej szczelnie po tępej stronie ostrza.

Z taktycznego punktu widzenia noże motylkowe mogą być trzymane razem w jednej ręce, lub oddzielnie w każdej ręce po jednym. Z reguły formy walki poprzedzane są trzymaniem noży motylkowych przywartych do siebie wewnętrznymi powierzchniami w jednej ręce, a po wykonaniu wstępu do formy następuje ich rozdzielenie do każdej z rąk. To pozwala na jednoczesne blokowanie i atakowanie przeciwnika.

Poza powyższym, do noży motylkowych odnoszą się też dodatkowe nazwy, których źródłem są formy walki będące złożonymi sekwencjami ruchowymi z ich użyciem, jak np. Bart Cham Dao (八斬刀) w systemie Yip Man Ving Tsun, czy Ji Mo Sheung Dao (子母福刀) w systemie Hung Gar.

Wyniki badań nad historią i pochodzeniem noży motylkowych wciąż są niepełne. Dlatego warto pokusić się choćby o próbę poszukiwań i datowania najwcześniejszej, europejskiej wzmianki pisanej na temat tej broni. Jak się wydaje, wyraźne ślady prowadzą do informacji zawartej w tomie pierwszym książki pod tytułem: „Narracja z wyprawy do Chin, od początku wojny do jej zakończenia w 1842 roku; Ze szkicami obyczajów i zwyczajów tego wyjątkowego i dotychczas prawie nieznanego kraju”. Jej autorem jest marynarz wojskowy John Elliot Bingham (1805-1878), oficer dowodzący Brytyjskiej Królewskiej Marynarki Wojennej Royal Navy.

Teza o historycznym pierwszeństwie tej pracy przed innymi została oparta na przeglądzie prywatnych zapisków autora, które ukazały się w Londynie w 1842 roku, za sprawą znanego tam wydawcy Henry’ego Colburn’a (1784-1855).

Z uwagi na poczytność książki i szybkie wyczerpanie nakładu, jej druga edycja nastąpiła już w rok później. Dzięki temu nieliczne egzemplarze zachowały się do dzisiaj i można je odnaleźć w Zachodnich zbiorach bibliotecznych. Co istotne, nie tak dawno udało się dokonać reprodukcji pierwodruku ze starych materiałów, dzięki czemu powrót do lektury stał się możliwy. Pozwoliło to na ponowną analizę treści opisujących wydarzenia, które miały miejsce w pierwszej połowie XIX wieku w Guangzhou i przy tym interesujące odkrycie.

Przede wszystkim z relacji J. E. Bingham'a dowiadujemy się, jak to cesarski uczony konfucjański, nieprzekupny komisarz specjalny Lin Zexu (林則徐) został skierowany w 1839 roku do Guangzhou z misją rozpoznania zorganizowanej przestępczości narkotykowej, szerzonej przez kupców brytyjskich. Polecono mu zbadać sprawę i na miejscu podjąć kroków administracyjno-prawnych mających definitywnie zakończyć proceder kontrabandy i handlu opium. Miał on przeciwdziałać dalszemu wyrządzeniu szkody społecznej, która uwzględniając alarmujący stopień narkomanii wśród Chińczyków osiągnęła już ogromne rozmiary.

Pewnego wiosennego dnia 1840 roku, Lin Zexu został zaobserwowany podczas zajęć musztrowania 3000 cesarskich żołnierzy. Trzecią część spośród licznie ćwiczących stanowili szermierze wyposażeni w podwójne miecze (określane anglojęzycznym terminem „double-sword”).

Jak zanotował J. E. Bingham, te bliźniacze miecze, gdy były umieszczone w pochwie, wyglądały jak jedna gruba niepozorna broń, której długość wynosiła około dwóch stóp, a przy tym osłona palców dłoni rozciągała się wzdłuż rękojeści.

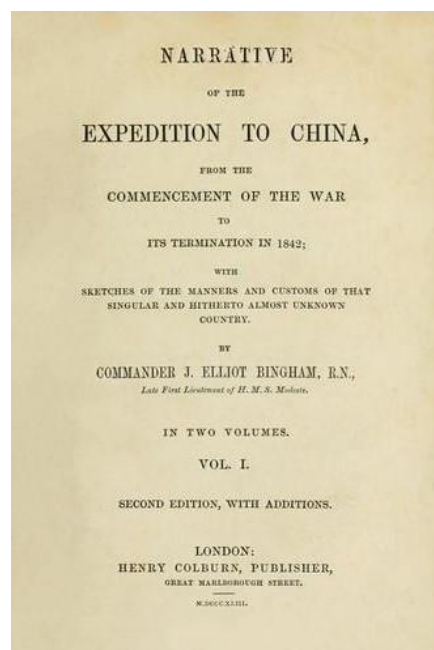
W miejscu gdzie broń biała posiada jelec, osłona palców dłoni zaokrągląta się i wywijała w kierunku ostrza tworząc nad nim hak o długości około dwóch cali.

Z uwagi na ogólny charakter tej notatki, dokonany zapis nie jest zbyt precyzyjny ani szczegółowy. Autor nie zamieścił też ilustracji pozwalającej na identyfikację wizerunkową. Nie mniej, treść pozwala domniemywać, że mowa o nożach motylkowych Hu Die Dao, czy też jak właściwiej powinno to zabrzmieć Wu Dip Dao. Te akurat przenoszone są razem w jednej pochwie.

Przemawia za tym też spostrzeżenie, że podczas użycia owych „podwójnych mieczy”, kciuk szermierza przesuwany był w kierunku wystającej w górę i w przód części hakowej, która zawieszała broń pomiędzy kciukiem, a palcem wskazującym do czasu, aż ruch skrętny nadgarstka spowodował, że rękojeść przeszła w położenie chwytu do walki wręcz.

Uderzając i tnąc jednocześnie oboma mieczami szermierz przecinał powietrze we wszystkich kierunkach. Towarzyszyły temu kierowane w stronę przeciwnika złowrogie okrzyki, obraźliwe epitety oraz odrażające miny i grymasy twarzy.

Gdy ci wzbudzający niepokój fechterzy nacierali w przód, wzmagająca się ich przeraźliwa gestykulacja. Gdy podchodzili jeszcze bliżej wroga, gniewna mimika coraz bardziej zniekształcała ich twarze.

Ryc.2-3. Powyżej, strona tytułowa książki J. E. Bingham'a z 1842 roku. Poniżej, portret komisarza Lin Zexu z tej samej książki. Źródło: Narracja z wyprawy do Chin, od początku wojny do jej zakończenia w 1842 roku; Ze szkicami obyczajów i zwyczajów tego wyjątkowego i dotychczas prawie nieznanego kraju

Stąd też można wnioskować, że fechtujący parą noży motylkowych atakowali cele nie tylko aby podjąć bezpośrednią walkę, ale i dla zastraszenia przeciwnika. Osobiście wizytujący szkolenie Lin Zexu miał wielką ufność w sprawność bojową ćwiczących grup.

Zdarzenie wchodzi w okres Pierwszej Wojny Opiumowej, która jako konflikt polityczno-militarny przypadła na lata 1839-1942 i rozegrała się pomiędzy dwoma państwami, Wielką Brytanią i Chinami dynastycznymi, które do 1912 roku pozostawały pod rządami mandżurskimi (清朝).

W piśmiennictwie możemy spotkać też inną nazwę wspomnianego konfliktu jako „Pierwsza Wojna Chińsko-Brytyjska”. Pojęcie to nawiązuje do wydarzeń zaistniałych na tle agresji handlowej wywołanej przez ekspansywne Kompanie Wschodnioindyjskie, które koncentrowały się na zyskach spodziewanych i zmuszaniu Chin qingowskich do otwarcia rynku wewnętrznego na zbyt towarów brytyjskich, których Chińczycy w ogóle nie potrzebowali. Dla złamania oporu i ich ducha narodowego kupcy angielscy i irlandzcy zaczęli dostarczać do Chin ogromne ilości narkotycznego opium pochodzącego z ich własnych upraw prowadzonych w niedalekich Indiach Brytyjskich.

Opowieść została oparta na autentycznych wydarzeniach. Pochodzi ze wspomnień sprzed równo 180 lat, zredagowanych w październiku 1842 roku na podstawie osobistych obserwacji J. E. Bingham, których dokonał w Guangzhou obserwując trening grup bojowych, ćwiczących natarcie z użyciem „double-sword”.

Terminologia charakterystyczna dla współcześnie opracowanego pod względem pojęciowym wushu, w tamtych czasach nie istniała. Przez to nie można kontestować, że J. E. Bingham mógł opisywać inny rodzaj broni lub, że nieprawidłowo nazywał noże motylkowe „double-sword” czyli „podwójny miecz”, zamiast „double-knife” podwójny nóż, albo „double-chopper” podwójny tasak. Warto zwrócić uwagę, że Rosjanie, którzy w tamtym okresie również prowadzili politykę kolonialną, przemieszczając znaczne siły i środki militarne na tereny Chin, noże motylkowe określali terminem „мечи-бабочки”, czyli „miecze motylkowe”, a nie na przykład „ножи-бабочки” noże motylkowe. W Rosji do dzisiaj noże motylkowe tego typu określa się nazwą „miecze motylkowe”, a nie jak współcześnie w środowisku chińskich sztuk walki „noże motylkowe”.

Ryc.4. Panorama ujścia rzeki Pei Ho (白河) w Chinach. Po lewej stronie widać HMS Modeste, 11 sierpnia 1840 r. Źródło: Narracja z wyprawy do Chin, od początku wojny do jej zakończenia w 1842 roku; Ze szkicami obyczajów i zwyczajów tego wyjątkowego i dotychczas prawie nieznanego kraju, s. 213

Ryc.5. XIX-wieczny obraz chińskiego artysty przedstawiający scenę niszczenia dostawy opium pod nadzorem specjalnego komisarza Lin Zexu w 1839 roku. Źródło: Commons.wikimedia.org

J. E. Bingham podczas wojny opiumowej pełnił służbę jako pierwszy porucznik na nowoczesnej korwecie „HMS Modeste”, która została zwodowana w 1838 roku. W dniu 6 lipca 1841 roku powierzono mu funkcje dowódcze Royal Navy w rejonie Gaungzhou, a 29 sierpnia 1842 roku Brytyjczycy cumujący w porcie Nankin pokonali siły wojskowe i polityczne Qing zmuszając je do podpisania na pokładzie tekowego „HMS Cornwallis” niekorzystnego Traktatu Nankińskiego. Sygnujący ten akt w imieniu Wielkiej Brytanii generał Sir Henry Pottinger został pierwszym gubernatorem Hong Kong'u. Za jego krótkich rządów port stał się głównym siedliskiem rozprowadzania narkotyków w głąb Chin. W dniu 14 grudnia 1844 roku J. E. Binghamowi powierzono dowództwo nad Acomem.

Powyższe wspomnienia można wstępnie uznać za najstarszy europejski dowód pisany na temat podwójnych noży motylkowych, takich jakich używano wówczas w systemach południowego kungfu, choćby Ving Tsun, Hung Gar, Pak Mei, Choy Lee Fut, czy stylu smoka Lung Ying, i wielu innych, których ze względu na ilość nie sposób w tym miejscu wymienić.

Przed wszystkim zakres opisu odpowiada cechom podwójnych noży motylkowych. Jest zbieżny ze specyfiką i konstrukcją broni, którą są dwa egzemplarze chowane w jednej pochwie, wyposażone w osłonę dłoni zwieńczoną powyżej ostrza hakiem równoległym do główki, który pozwala na zawieszenie broni na kciuku i zmianę położenia ostrza z przodu na tył. Ponadto autor wskazał grupy docelowe posługujące się „double sword” czyli „troops”, a więc cesarskie grupy bojowe. Spójnie do tego opisu z innych źródeł wiadomo, że również lokalne milicje wokół Guangzhou były wyposażone w podwójne noże motylkowe chowane w jednej pochwie. Występuje w tym względzie szereg archiwalnych rycin i fotografii potwierdzających.

W skład „troops” wchodziły siły porządkowe i militarne. Poza lokalnymi milicjami, w XIX wieku funkcjonowały też jednostki portowe przygotowywane do obrony wybrzeża.

Misja dyplomatyczno-urzędnicza do jakiej został wyznaczony Lin Zexu, to niezwłoczne zakończenie dystrybucji opium i ochrona ludności przed rozprzestrzeniającym się zjawiskiem narkomanii. W tym celu jako specjalny komisarz przeprowadził pertraktacje z Brytyjczykami,

a przy tym szkolił grupy bojowe, aby w razie potrzeby mogły wyprzeć brytyjskie siły okupacyjne metodami pola walki.

Nieugięta postawa Lin Zexu względem Zachodnich handlarzy opium doprowadziła do wydania decyzji o zajęciu faktorii brytyjskich i zniszczeniu dwudziestu tysięcy skrzyń z zakwestionowanymi środkami odurzającymi. Lin Zexu nakazał wymieszać opium z wodą, obsypać solą i wapnem, a następnie zatopić w morzu. Czynności niszczenia zarekwirowanych środków odurzających oparte były o kontekst publicznego napiętnowania handlarzy i trwały przez 22 dni.

W konsekwencji dążenia do oczyszczenia Chin z międzynarodowej przestępczości narkotykowej, Brytyjczycy utracili możliwość kompensacji tą drogą zysków, mając na uwadze ich spowalnianie, poprzez takie żądania cesarza Dao Guang'a, aby transakcje realizować wyłącznie w srebrze, z pominięciem wymiany porcelany i herbaty na jakiegokolwiek wyroby angielskie i irlandzkie.

Brytyjczycy wyrazili czynny sprzeciw decyzjom cesarza i doprowadzili do wojny karnej, która została nazwana Pierwszą Wojną Opiumową.

Szkolenia z zakresu użycia noży motylkowych przez formacje obrony wybrzeża miały służyć walce z desantem morskim jaki był wyczekiwany na wysunięte porty południowo-chińskie.

Informacja o trenowaniu qingowskich grup bojowych z zakresu posługiwania się nożami motylkowymi przeciw dobrze wyszkolonym i nowocześnie uzbrojonym siłom Królewskiej Marynarki Wojennej Royal Navy pochodzi z rozpoznania brytyjskiego, poczynionego między innymi w dniu 21 marca 1840 roku.